

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΑΝΟΙΚΤΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Τίτλος Μαθήματος: Αρχαία Ελληνική Γλώσσα - Θεματογραφία II

Ενότητα: Αρχαία Ελληνική Γλώσσα 11

Διδάσκουσα: Καθηγήτρια Ελένη Χουλιαρά - Ράϊου

Τμήμα: Φιλολογίας

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Α. ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἔτι τοίνυν ὑμῶν αὐτῶν οὐδεὶς ἔστιν, ὅστις οὐκ ἂν εἴπειν ἔχοι πολλοὺς τῶν συμπαιδευθέντων, οἱ παῖδες μὲν ὄντες ἀμαθέστατοι τῶν ἡλικιωτῶν ἔδοξαν εἶναι, πρεσβύτεροι δὲ γενόμενοι πλέον διήνεγκαν πρὸς τὸ φρονεῖν καὶ λέγειν τῶν αὐτῶν τούτων, ὧν παῖδες ὄντες ἀπελείφθησαν. Ὅθεν μάλιστ' ἂν τις γνοίῃ τὴν ἐπιμέλειαν, ὅσῃν ἔχει δύναμιν. Δῆλον γάρ, ὅτι τότε μὲν ἅπαντες τοιαύταις ἐχρῶντο ταῖς διανοίαις, οἷα σπερ ἐξ ἀρχῆς ἔφυσαν ἔχοντες, ἄνδρες δὲ γενόμενοι τούτων διήνεγκαν καὶ μετήλλαξαν τὴν φρόνησιν τῷ τοῦ μὲν ἐκχυμένως ζῆν καὶ ῥαθύμως, τοὺς δὲ τοῖς τε πράγμασι καὶ σφίσι αὐτοῖς προσέχειν τὸν νοῦν.

Ισοκράτους, *Περὶ Ἀντιδόσεως* 207-208

Β. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ

Το απαρέμφατο είναι ρηματικός τύπος που δεν παρεμφαίνει, δεν φανερώνει δηλαδή πρόσωπο και αριθμό, καθώς δε διαθέτει καταλήξεις σε αντίθεση με τις παρεμφατικές εγκλίσεις. Αρχικά ήταν αφηρημένο άκλιτο ουσιαστικό πτώσης δοτικής (του σκοπού ή τοπικής). Το απαρέμφατο λειτουργεί και ως ουσιαστικό και ως ρήμα.

Το απαρέμφατο και η μετοχή ειδικότερα (με εξαίρεση το απαρέμφατο και την μετοχή του μέλλοντα), τα οποία δεν σχηματίζουν ποτέ αυτόνομες προτάσεις, αλλά αποτελούν απλώς εξαρτημένα μέρη μιας πρότασης) δεν δηλώνουν τα ίδια τη χρονική βαθμίδα του ρηματός τους, αλλά μόνο το ποιόν ενεργείας του. Ο χρόνος και η χρονική βαθμίδα στην οποία ανήκουν προσδιορίζεται από τον χρόνο που εκφράζει το ρήμα από το οποίο εξαρτώνται. **Εξαίρεση** αποτελεί το ρηματικό θέμα του μέλλοντα, το οποίο δηλώνει σε όλους τους ρηματικούς του τύπους, επομένως και στο απαρέμφατο και τη μετοχή, μια ενέργεια ή διεργασία που πρόκειται να γίνει μετά την ενέργεια του ρήματος από το οποίο εξαρτώνται το απαρέμφατο ή η μετοχή. Οι ονομαστικοί τύποι του μέλλοντα εκφράζουν έτσι μιαν απόλυτη χρονική βαθμίδα, όχι όμως και ένα ορισμένο ποιόν ενεργείας. Το ἄρξω λ.χ. μπορεί να σημαίνει τόσο «θα είμαι ηγεμόνας» (διάρκεια), όσο και «θα γίνω ηγεμόνας» (συνοπτικότητα).

Ειδικότερα:

- Το απαρέμφατο του μέλλοντα χρησιμοποιείται σχεδόν αποκλειστικά για να εκφραστεί σε πλάγιο λόγο ένας ισχυρισμός, μια γνώμη ή μια υπόσχεση που αναφέρεται στο μέλλον (αντίστοιχα με την οριστική μέλλοντα στον ευθύ λόγο) *Πῶρ ἐνήσειν διενοοῦντο ἐς τὰ ζῦλινα παραφράγματα* (Θουκ. *Ιστορία* 4.115.2)

I. Είδη απαρεμφάτου

Ειδικό	<i>Νομίζω σὲ εἰδέναι</i>
Τελικό	<i>Σωκράτης πολλοὺς ἀρετῆς ἐποίησεν ἐπιθυμεῖν</i>

II. Ειδικό Απαρέμφατο

Το ειδικό απαρέμφατο συντάσσεται με τις εξής κατηγορίες ρημάτων:

1. Λεκτικά: *λέγω, φημί, ὁμολογῶ, ἐπαγγέλλομαι* (= υπόσχομαι), *ἐγγυῶμαι* κ.ά.
2. Δοξαστικά: *δοκῶ, ἐλπίζω, ἠγοῦμαι, κρίνω, νομίζω, οἶμαι, πιστεύω, εἰκάζω, λογίζομαι, ὑπολαμβάνω* κ.ά.
3. Γνωστικά και αισθητικά: *γινώσκω, εὐρίσκω* (= διαπιστώνω), *πυνθάνομαι* (= πληροφοροῦμαι).

Απρόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις παρόμοιας σημασίας: *δοκεῖ, λέγεται, νομίζεται, ἀγγέλλεται, λόγος ἐστι, φανερόν ἐστι* κ.ά.

Το ειδικό απαρέμφατο απαντά σε κάθε χρόνο και δέχεται άρνηση *οὐ*. Ισοδυναμεί με δευτερεύουσα ειδική πρόταση και μεταφράζεται με «ότι» + Οριστική του χρόνου που βρίσκεται. Επίσης μπορεί να συνοδεύεται από το δυνητικό *ἄν*.

Παρατηρήσεις

1. Το ειδικό απαρέμφατο μπορεί να πάρει και άρνηση *μη* α) όταν το λεκτικό ή δοξαστικό ρήμα από το οποίο εξαρτάται εκφράζει βουλευτική ενέργεια β) όταν εξαρτάται από αρνητικά λεκτικά ρήματα όπως *ἀντιλέγω, ἀπιστῶ, ἀρνοῦμαι* κ.ά. γ) όταν εξαρτάται από αρνητικά λεκτικά ρήματα που βρίσκονται σε πρόταση που περιέχει άρνηση. Στην περίπτωση αυτή τίθενται με *οὐ(χι)*.
2. Τα ρήματα *ἀναδέχομαι* (= εγγυῶμαι), *ἀπειλῶ, ἐγγυῶμαι, ἐλπίζω, ἐπαγγέλλομαι, ὀμνυμι, προσδέχομαι, προσδοκῶ, ὑπισχνούμαι*, συντάσσονται με ειδικό απαρέμφατο μέλλονται ή αορίστου συνήθως δυνητικό. Το απαρέμφατο αυτό δέχεται κυρίως άρνηση *μη*, καθώς με τα ρήματα εξάρτησής του εκφράζεται επιθυμία, και μεταφράζεται με «ότι» + Οριστική ή «να» + Υποτακτική.

Τελικό Απαρέμφατο

Το τελικό απαρέμφατο συντάσσεται με τις εξής κατηγορίες ρημάτων:

1. Βουλευτικά: *βούλομαι, ἐπιθυμῶ, εὖχομαι, ζητῶ, δέομαι, ἀξιῶ, δέχομαι* κ.ά. *Μένων ἐβούλετο πλουτεῖν*
2. Προτρεπτικά και παραχωρητικά: *κελεύω, κηρύττω, παραινῶ, προτρέπω, ἐῶ* (= αφήνω) κ.ά. *παρήνει ὡς τάχιστα παραγενέσθαι*
3. Απαγορευτικά: *ἀπαγορεύω, ἀποτρέπω, κωλύω, εἴργω* κ.ά.
4. Αποπειρατικά και δυνητικά: *δύναμαι, ἐπιχειρῶ, πειρῶμαι, τολμῶ* κ.ά.
5. Ρήματα που σημαίνουν συνήθεια, σκέψη, απόφαση, απαίτηση, παράκληση ή δισταγμός: *ἐθίζω, βουλεύομαι, διανοοῦμαι, μέλλω, ἀξιῶ, ὀκνῶ, φοβοῦμαι, σκοπῶ* κ.ά.

Απρόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις παρόμοιας σημασίας: *ἀνάγκη ἐστί, δεινόν ἐστί, καλῶς ἔχει, οἶόν τ' ἐστί, δεῖ, προσήκει, χρῆ* κ.ά.

Το τελικό απαρέμφατο Απαντά σε κάθε χρόνο εκτός από μέλλοντα και δέχεται άρνηση *μή*. Ισοδυναμεί με δευτερεύουσα τελική πρόταση και μεταφράζεται με «να» + Υποτακτική του χρόνου που βρίσκεται.

Παρατηρήσεις

1. Το τελικό απαρέμφατο δέχεται άρνηση *οὐ*, όταν βρίσκεται σε πρόταση που περιέχει την αντίθεση *οὐκ- ἀλλά*.
2. Το τελικό απαρέμφατο σε χρόνο μέλλοντα εξαρτάται κατά βάση από το ρήμα *μέλλω* ή συνώνυμά του.
3. Από τα απαγορευτικά ρήματα συνήθως εξαρτάται τελικό απαρέμφατο που δέχεται άρνηση *μή* η οποία πλεονάζει και δε μεταφράζεται.
4. Το τελικό απαρέμφατο δεν μπορεί ποτέ να είναι δυνητικό.

III. ΤΟ ΑΝΑΡΘΡΟ ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ

Το άναρθρο απαρέμφατο μπορεί να χρησιμοποιηθεί στο λόγο ως:

1. Υποκείμενο σε απρόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις *Χρή τοῦ βάρους μεταδιδόναι τοῖς φίλοις* (Ξεν. *Απομνημονεύματα* 2.7.1)
2. Αντικείμενο σε προσωπικά ρήματα *Ἐκήρυξεν τοῖς Ἑλλησι συσκευάζεσθαι* (Ξεν. *Κύρου Ἀνάβασις* 3.4.36)
3. Κατηγορούμενο σε συνδετικά ρήματα, ιδιαίτερα σε άλλο έναρθρο απαρέμφατο *Τὸ λακωνίζειν ἐστὶ φιλοσοφεῖν*
4. Επεξήγηση σε προηγούμενη λέξη, συνηθέστερα επίρρημα, ή ουδέτερο δεικτικής αντωνυμίας *Ἵμᾶς οὕτως ἐπαίδεον, προτιμᾶν τοὺς γεραιτέρους* (Ξεν. *Κύρου Παιδεία* 8.7.10)
5. Προσδιορισμός της αναφοράς (απαρέμφατο της αναφοράς): όταν εξαρτάται από επίθετα που δηλώνουν ικανότητα, δυνατότητα, αναγκαιότητα, προθυμία, καταλληλότητα, όπως *ἀγαθός, ἄξιος, δεινός, ἔτοιμος, ἱκανός, καλός, ὀξύς, πρόθυμος, φοβερός, χρήσιμος, ἡδύς, στυγνός, ῥάδιος, λιτός* κ.ά. *Δειναὶ αἱ γυναῖκες εὕρισκιν τέχνας* (Ευρ. *Τριγένεια ἐν Ταύροις* 1032)
6. Προσδιορισμός του σκοπού ή του αποτελέσματος: όταν εξαρτάται από ρήματα που δηλώνουν σκόπιμη ενέργεια (*ποιῶ, πράττω*), κίνηση (*φέρω, ἔρχομαι*), παροχή, εκλογή, καθώς και τα ρήματα *φύομαι* και *εἰμί*. Αναλύεται σε τελική ή συμπερασματική πρόταση και μεταφράζεται με το «για να» ή «ώστε να» *Ὅμοίως καὶ πλουσίῳ καὶ πένητι παρέχω ἐμαυτὸν ἐρωτᾶν* (Πλάτ. *Απολογία* 33b)
7. Β' όρος σύγκρισης, μόνο στις εξής περιπτώσεις:
 - α) όταν ο α' όρος είναι επίσης απαρέμφατο *Πότερον βούλει μένειν ἢ ἀπιέναι;*
 - β) όταν ο α' όρος είναι δυσανάλογα ανώτερος από τον β' όρο σύγκρισης (*ἢ ὥστε + απαρέμφατο*) *Ἦσθοντο αὐτὸν ἐλάττω ἔχοντα δύναμιν ἢ ὥστε τοὺς φίλους ὠφελεῖν* (Ξεν. *Ελληνικά* 4.8.23)

8. Απόλυτο Απαρέμφατο (δεν εξαρτάται από κάποιο ρήμα). Το απόλυτο απαρέμφατο δηλώνει αναφορά ή σκοπό. Απαντά με τη μορφή στερεότυπης έκφρασης. Μερικά από τα πιο εύχρηστα απόλυτα απαρέμφατα είναι τα ακόλουθα:

τὸ ἐπ' ἐκείνω / ἐκείνοις εἶναι (ὅσο εξαρτάται ἀπὸ ἐκεῖνον / ἐκεῖνους)

τὸ ἐπὶ τούτῳ / τούτοις / σφᾶς εἶναι (ὅσο εξαρτάται ἀπὸ αὐτόν / αὐτούς)

τὸ κατὰ τοῦτον εἶναι (ὅσο εξαρτάται ἀπὸ αὐτόν)

τὸ νῦν εἶναι (ὅσο γιὰ τὴν ὥρα)

τὸ ζῦμπαν εἶπεῖν (καὶ γενικά)

ἐκὼν εἶναι (θεληματικά)

ὡς συντόμως / ὡς συνελόντι / ὡς διὰ βραχέων εἶπεῖν (γιὰ νὰ μιλήσω σύντομα)

ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἶπεῖν (γιὰ νὰ μιλήσω περιληπτικά)

ὡς ἔπος εἶπεῖν, ὡς εἶπεῖν (γιὰ νὰ μιλήσω ἔτσι)

ὡς εἰκάσαι (ὅπως μπορεῖ νὰ συμπεράνει κανεὶς)

ὡς τάληθές εἶπεῖν (γιὰ νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια)

οὕτως εἶπεῖν (γιὰ νὰ το πῶ ἔτσι)

ὀλίγου / μικροῦ / οὐ πολλοῦ δεῖν (λίγο ἔλειψε)

ὡς ἐμοὶ δοκεῖν (κατὰ τὴ γνώμη μου)

σὺν θεῷ εἶπεῖν (γιὰ νὰ πῶ με τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ)

Ἀληθές γε, ὡς ἔπος εἶπεῖν, οὐδὲν εἰρήκασιν (Πλάτ. *Ἀπολογία* 17a)

9. Απαρέμφατο σε θέση ρήματος σε:

α) Κύριες προτάσεις επιθυμίας ἀντὶ γιὰ Προστακτικὴ ἢ ευχετικὴ Εὐκτικὴ Ἰ ἄνδρες, ἰέναι ἐπὶ τοὺς πολεμίους Πρὶν δὲ ταῦτα πράξαι, μὴ σκοπεῖτε τίς εἰπὼν τὰ βέλτιστα (Δημοσθ. Ὀλυνθιακὸς Γ' 12)

β) Δευτερεύουσες ἀπαρεμφατικές προτάσεις χρονικές, συμπερασματικές, ἀναφορικές – συμπερασματικές Οἱ δὲ διήλλαξαν ἐφ' ὅτε μὲν ἔχειν εἰρήνην ὡς πρὸς ἀλλήλους, ἀπιέναι δὲ ἕκαστον ἐπὶ τὰ ἑαυτὸν (Ξεν. Ἑλληνικά 2.4.38) Ἐγὼ οὐ μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ ἀεὶ τοιοῦτος, οἷος τῶν ἐμῶν μηδενὶ ἄλλῳ πείθεσθαι ἢ τῷ λόγῳ (Πλάτ. *Κρίτων* 46b).

Παρατηρήσεις

Τὸ ἀπαρέμφατο τῆς ἀναφορᾶς με ἐπίθετα ποὺ δηλώνουν ἰκανότητα ἢ ἐπιτηδειότητα καὶ τὰ ἀντίθετά τους μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ καὶ τελικὸ σε θέση ἀντικειμένου τῆς ἐκφράσεως ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ἐπίθετο καὶ τὸ ρήμα *εἰμὶ* ἢ *γίγνομαι* *Οὐκ ἐσμεν ἰκανοὶ πάσῃ Λέσβῳ πολεμεῖν* (Θουκ. *Ἱστορία* 3.4.4)

Τὸ υποκείμενο τοῦ ἀπαρεμφάτου (ἀπαρεμφατικὴ σύνταξη)

Ταυτοπροσωπία: Τὸ υποκείμενο τοῦ ἀπαρεμφάτου συμπίπτει με τὸ υποκείμενο τοῦ ρήματος, ἀπὸ τὸ ὁποῖο εξαρτάται τὸ ἀπαρέμφατο. Ὅταν ὁμως, ὅπως σε περίπτωσι ἀντιθέσεων, ὑπάρχει ταυτοπροσωπία, ἀλλὰ παράλληλα εἶναι ἀνάγκη νὰ εξαρθεῖ τὸ υποκείμενο τοῦ ἀπαρεμφάτου, τότε τὸ υποκείμενο τοῦ ἀπαρεμφάτου, τὸ ὁποῖο κατὰ κανόνα ἐννοεῖται καὶ ἀποσιωπάται, δηλώνεται ρητὰ καὶ ἐκφέρεται με προσωπικὴ ἢ αυτοπαθὴ ἀντωνυμία σε πτώσι αἰτιατικὴ *Οἱ στρατιῶται οὐκ ἔφασαν ἰέναι* [ἐννοεῖται: οἱ

στρατιῶται] *Οἱ Αἰγύπτιοι ἐνόμιζον ἑαυτοὺς πρώτους γενέσθαι πάντων ἀνθρώπων* (Ηροδ. *Ἱστορία* 2.2.2).

Ετεροπροσωπία: Το υποκείμενο του απαρεμφάτου μπορεί να είναι το αντικείμενο του ρήματος, από το οποίο εξαρτάται το απαρέμφατο ή και άλλο όνομα, και τότε γίνεται λόγος για **ετεροπροσωπία**. Το υποκείμενο του απαρεμφάτου εκφέρεται κατά κανόνα σε αιτιατική πτώση.

Όταν το ρήμα από το οποίο εξαρτάται το απαρέμφατο συντάσσεται με ένα αντικείμενο, το οποίο είναι ταυτόχρονα υποκείμενο του απαρεμφάτου, τότε το τελευταίο εκφέρεται χωρίς αιτιατική, οι ενδεχόμενοι κατηγορηματικοί προσδιορισμοί όμως εκφέρονται (έλξη) στην πτώση αυτού του αντικειμένου *Καί τέ μέ φησι μάχη Τρώεσσι ἀρήγειν* (Ομ. *Ἰλιάς* 1.521) *Οὐδ' ἂν τούτοις ἐπίστευον ἐμμόνοις ἔσεσθαι* (Ξεν. *Κύρου Παιδεία* 3.3.55)

Η **πτώση του κατηγορουμένου** στην απαρεμφατική σύνταξη συμφωνεί με το υποκείμενο. Εάν όμως το υποκείμενο του απαρεμφάτου είναι το ίδιο με το αντικείμενο (σε πτώση γενική ή δοτική) του ρήματος εξάρτησης, τότε συχνά παραλείπεται και το κατηγορούμενο είτε έλκεται και εκφέρεται σε γενική η δοτική, είτε εκφέρεται σε αιτιατική πτώση συμφωνώντας με το παραλειπόμενο υποκείμενο του απαρεμφάτου πρβλ. αφενός *δοκέω ἡμῖν Αἰγινήτων δέεσθαι τὸν θεὸν χρῆσαι τιμωρητῆρων γενέσθαι* (Ηροδ. *Ἱστορία* 5.80.5), πρβλ. αφετέρου *Ἐρετριέες...Ἀθηναίων ἐδέηθησαν σφίσι βοηθοὺς γενέσθαι* (Ηροδ. *Ἱστορία* 6.100).

Εάν το ρήμα από το οποίο εξαρτάται το απαρέμφατο εκφέρεται με μετοχή, τότε το κατηγορούμενο του απαρεμφάτου ακολουθεί την πτώση της μετοχής *τῶν Λυκίων φασμένων Ξανθίων εἶναι* (Ηροδ. *Ἱστορία* 1.176).

Το υποκείμενο του απαρεμφάτου μπορεί να παραλείπεται όταν είναι γενικό και άοριστο όπως το *τινά, τινάς ἀνθρώπους*. Στην περίπτωση αυτήν το κατηγορήμα ή άλλοι κατηγορηματικοί προσδιορισμοί εκφέρονται σε αιτιατική *οὐκ ἔστιν ὀρθῶς ἡγεῖσθαι, ἐὰν μὴ φρόνιμος ᾖ*. (Πλάτ. *Μένων* 97a).

IV. ΤΟ ΕΝΑΡΘΡΟ ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ

Το έναρθρο απαρέμφατο μπορεί να χρησιμοποιηθεί στο λόγο ως:

1. Υποκείμενο σε πτώση ονομαστική *Τὸ ἔρᾶν ἐθελούσιόν ἐστιν*
2. Αντικείμενο μεταβατικών ρημάτων *Τὸ μὲν ἐνόεειν τε καὶ προορᾶν ἄγαμαί σευ* (Ηροδ. *Ἱστορία* 9.79)
3. Κατηγορούμενο *Τοῦτό ἐστι τὸ μέγα δύνασθαι*
4. Επεξήγηση *Αἰνέω καὶ τόνδε [τὸν νόμον], τὸ μὴ μιῆς αἰτίας εἶνεκα μηδένα φονεύειν* (Ηροδ. *Ἱστορία* 1.137)
5. Ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός *Τὸ δὲ βία πολιτῶν δρᾶν ἔφυν ἀμήχανος* (Σοφ. *Ἀντιγόνη* 79)
6. Επιρρηματικός προσδιορισμός

7. Εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει α) αναφορά, β) αιτία, γ) σκοπό, δ) χρόνο, ε) προσθήκη, στ) σύγκριση – αντικατάσταση [*Ὁ Κύρος διὰ τὸ φιλομαθῆς εἶναι πολλὰ τοὺς παρόντας ἀνηρώτα καὶ διὰ τὸ ἀγγίνους εἶναι ταχὺ ἀπεκρίνετο* (Ξεν. *Κύρου Παιδεία* 1.4.3)
8. Επιφώνημα *Τῆς τύχης, τὸ ἐμὲ νῦν κληθέντα δεῦρο τυχεῖν* (Ξεν. *Κύρου Παιδεία* 2.2.4)

Για το υποκείμενο του έναρθρου απαρεμφάτου ισχύει ό, τι και για το υποκείμενο του άναρθρου:

- Σε περίπτωση ταυτοπροσωπίας με το υποκείμενο του κύριου ρήματος, το υποκείμενο του απαρεμφάτου αποσιωπάται, ενώ το ενδεχόμενο κατηγορούμενο ή οι κατηγορηματικοί προσδιορισμοί του αποσιωπώμενου υποκείμενου του απαρεμφάτου εκφέρονται, λόγω έλξης, σε ονομαστική *ὄρεγόμενοι τοῦ πρώτος ἕκαστος γίνεσθαι ἐτρέποντο καθ' ἡδονὰς τῶ δήμῳ καὶ τὰ πράγματα ἐνδιδόναι* (Θουκ. *Ἱστορία* 2.65.10).
- Σε περίπτωση ετεροπροσωπίας εκφέρεται κατά κανόνα σε αιτιατική *τὸ ἐλθεῖν τοῦτον οἶμαι* (Λυκούργ. *Κατὰ Λεωκράτους* 91).

Μόνο σε ορισμένες πολύ σπάνιες περιπτώσεις ετεροπροσωπίας το υποκείμενο του έναρθρου απαρεμφάτου εκφέρεται αντί για αιτιατική σε γενική υποκειμενική *γιγνώσκω τὰς τούτων ἀπειλὰς οὐχ ἦττον σωφρονιζούσας ἢ ἄλλων τὸ ἦδη κολάζειν* (Ξεν. *Κύρου Ἀνάβασις* 7.7.24).

Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΡΗΜΑΤΑ ΣΕ -μι: Συμφωνόληκτα

- Τα συμφωνόληκτα ρήματα σε -μι (β' συζυγία, λ.χ. *δείκνυμι, μείγνυμι, ὄμνυμι*) διαφέρουν από τα βαρύτονα ρήματα σε -ω της α' συζυγίας (λ.χ. *λύω*) μόνο στο σχηματισμό του ενεστώτα και του παρατατικού της ενεργητικής και μέσης φωνής.
- Όλα τα συμφωνόληκτα ρήματα σε -μι σχηματίζονται ως εξής:
Θέμα - πρόσφυμα -νυ- κατάληξη -μι, *δείκ-νυ-μι*

Λήγουν:

α) σε -νυμι

- αφωνόληκτα: *δείκνυμι, εἴργνυμι, μείγνυμι*
- ενρινόληκτα: *ὄμνυμι*
- υγρόληκτα: *πτάρνυμαι*

β) σε -ννυμι

- τα σιγμόληκτα: *ἀμφιέννυμι, κεράννυμι, σβέννυμι, σκεδάννυμι* κ.ά.

γ) αλλά: *ὄλλυμι*

**ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΛΙΣΗΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΟΛΗΚΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ ΣΕ ΕΝΕΣΤΩΤΑ
ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟ**

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ

Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική	Παρατατικός
<i>δείκνυμι</i>	<i>δεικνύω</i>	<i>δεικνύοιμι</i>	-	<i>έδεικνυν</i>
<i>δείκνυς</i>	<i>δεικνύης</i>	<i>δεικνύοις</i>	<i>δείκνυ</i>	<i>έδεικνυς</i>
<i>δείκνυσι(ν)</i>	<i>δεικνύη</i>	<i>δεικνύοι</i>	<i>δεικνύτω</i>	<i>έδεικνυ</i>
<i>δείκνυμεν</i>	<i>δεικνύωμεν</i>	<i>δεικνύοιμεν</i>	-	<i>έδεικνυμεν</i>
<i>δείκνυτε</i>	<i>δεικνύητε</i>	<i>δεικνύοιτε</i>	<i>δείκνυτε</i>	<i>έδεικνυτε</i>
<i>δεικνύασι(ν)</i>	<i>δεικνύωσι(ν)</i>	<i>δεικνύοιεν</i>	<i>δεικνύντων/ δεικνύωσαν</i>	<i>εδείκνυσαν</i>
		Απαρέμφατο	Μετοχή	
		<i>δεικνύναι</i>	<i>δεικνύς δεικνῦσα δεικνύν</i>	

ΜΕΣΗ ΦΩΝΗ

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ

Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική	Παρατατικός
<i>δείκνυμαι</i>	<i>δεικνύωμαι</i>	<i>δεικνυοίμην</i>	-	<i>έδεικνύμην</i>
<i>δείκνυσαι</i>	<i>δεικνύη</i>	<i>δεικνύοιο</i>	<i>δείκνυσο</i>	<i>έδεικνυσο</i>
<i>δείκνυται</i>	<i>δεικνύηται</i>	<i>δεικνύοιτο</i>	<i>δεικνύσθω</i>	<i>έδεικνυτο</i>
<i>δεικνύμεθα</i>	<i>δεικνύόμεθα</i>	<i>δεικνυοίμεθα</i>	-	<i>έδεικνύμεθα</i>
<i>δείκνυσθε</i>	<i>δεικνύησθε</i>	<i>δεικνύοισθε</i>	<i>δείκνυσθε</i>	<i>έδεικνυσθε</i>
<i>δείκνυνται</i>	<i>δεικνύονται</i>	<i>δεικνύοιντο</i>	<i>δεικνύσθων/ δεικνύσθωσαν</i>	<i>έδεικνυντο</i>
		Απαρέμφατο	Μετοχή	
		<i>δείκνυσθαι</i>	<i>δεικνύμενος δεικνυμένη δεικνύμενον</i>	

Παρατηρήσεις στα συμφωνόληκτα ρήματα σε -μι

- Το *ν* του προσφύματος -*νυ*- είναι μακρόχρονο στα τρία ενικά πρόσωπα της Οριστικής του ενεργητικού ενεστώτα και παρατατικού και στο β' ενικό πρόσωπο της Προστακτικής του ενεργητικού ενεστώτα. Στους άλλους τύπους της ενεργητικής φωνής και σε όλους τους τύπους της μέσης είναι βραχύχρονο.
- Οι τύποι της μετοχής *ό δεικνύς, ή δεικνῦσα, τοῖς δεικνῦσι* προέρχονται από αναπληρωματική έκταση.

- Επειδή τα ρήματα σε *-μι* δεν έχουν θεματικά φωνήεντα ο ενεργητικός ενεστώτας και ο παρατατικός σχηματίζονται, αφού προστεθούν στο χρονικό θέμα οι προσωπικές καταλήξεις: *δείκνυ-μεν, δείκνυ-τε, έδεικνυ-μεν* (Τα θεματικά φωνήεντα *ο* και *ε* δεν υπάρχουν, ενώ στα ρήματα σε *-ω* υπάρχουν ανάμεσα στην κατάληξη και στο θέμα: *θύ-ο-μεν, θύ-ε-τε*).

Εξαιρούνται από τον παραπάνω κανόνα ο ενεργητικός και μέσος ενεστώτας στην Υποτακτική και Ευκτική που σχηματίζονται όπως ο ενεστώτας των ρημάτων σε *-ω*: *δεικνύ-ω, δεικνύ-εις, δεικνύ-ωμαι-δεικνύ-οιμι*.

- Το *σ* αν και βρίσκεται ανάμεσα σε δύο φωνήεντα διατηρείται:
 - α) στην κατάληξη *-σαι* του β' ενικού προσώπου της Οριστικής ενεστώτα της μέσης φωνής: *δείκνυ-σαι*.
 - β) στην κατάληξη *-σο* στο β' ενικό πρόσωπο του παρατατικού (*έδεικνυσο*) και στο β' ενικό του ενεστώτα της Προστακτικής (*δείκνυσο*).

Σχηματισμός των άλλων χρόνων

Τα συμφωνόληκτα ρήματα σε *-μι* σχηματίζουν τους υπόλοιπους χρόνους τους όπως τα βαρύτονα συμφωνόληκτα ρήματα, ανάλογα με το χαρακτήρα του ρηματικού θέματος, χωρίς το πρόσφυμα *-νυ-* *δείκνυμι*

Ενεργητική Φωνή

Μέλλοντας	<i>δείξω</i>
Αόριστος α'	<i>έδειξα</i>
Παρακείμενος	<i>δέδειχα</i>
Υπερσυντέλικος	-

Μέση φωνή

Μέλλοντας	<i>δείξομαι</i>
Παθ. Μέλλοντας	<i>δειχθήσομαι</i>
Αόριστος α'	<i>έδειξάμην</i>
Παθ. Αόριστος α'	<i>έδείχθην</i>
Παρακείμενος	<i>δέδειγμαι</i>
Υπερσυντέλικος	<i>έδεδείγμην</i>

Κατάλογος των συνηθέστερων συμφωνόληκτων ρημάτων σε *-μι*

- *δείκνυμι - όμνυμι,*
- *μείγνυμι - πήγνυμι - ρήγνυμι,*
- *εΐργνυμι - ανοίγνυμι και άρνυμαι (αποθετικό),*
- *όλλυμι,*
- *άμφιέννυμι - κεράννυμι,*

- *ρόννυμι - σβέννυμι – σκεδάννυμι*

Κανόνας τονισμού

Τα συμφωνόληκτα ρήματα σε *-μι* όταν είναι σύνθετα τονίζονται όπως και απλά.

Δ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Λεξιλόγιο κειμένου:

διαφέρω τινί (δοτ. της αναφοράς) *τινος* (αντικείμενο): διαφέρω από κάποιον ως προς κάτι, υπερέχω ως προς κάτι

τὰ διαφέροντα: οι διαφορές, τα ενδιαφέροντα, τα συμφέροντα

διάφορός τινος: διαφορετικός από κάποιον, εξαιρετός

διάφορός τινι: εχθρικός προς κάποιον

διαφερόντως: διαφορετικά, εξαιρετικά

φρονέω-ῶ: σκέφτομαι, είμαι συνετός

φρονῶ τά τινος: ομοφρονώ, τάσσομαι με το μέρος κάποιου

φύω: γεννώ, βλαστάνω

φύομαι: φυτρώνω, αναπτύσσομαι, γεννιέμαι

ἔφυν: γεννήθηκα (συνδεδετικό)

πέφυκα: είμαι απ' την φύση μου (συνδεδετικό)

φύομαι + κτγ. μτχ.: είμαι πλασμένος να

ἔφυν ἔχων: έχω εκ γεννητής

έκκεχυμένως: άφθονα, έκλυτα

προσέχω τὸν νοῦν ἢ τὴν γνώμην: έχω στραμμένη την προσοχή μου

Σχετικά με το κείμενο:

ἔτι: Πρόκειται για επιρρηματικό προσδιορισμό προσθήκης (= κι ακόμη, επιπλέον). Το *ἔτι* ως επιρρηματικός προσδιορισμός δείχνει:

1. Ποσό ή προσθήκη (συχνά για να επιτείνει τη σημασία συγκριτικής λέξης)

2. Χρόνο α) σε καταφατική πρόταση (= ακόμα) β) σε αρνητική πρόταση (= πια)

τοίνυν: Συμπερασματικός σύνδεσμος (= λοιπόν)

ἔστιν: εδώ είναι υπαρκτικό γι' αυτό και έχει αναβιβαστεί ο τόνος

ἂν εἴπειν ἔχοι: Πρόκειται για δυνητική Ευκτική ή για δυνητικό απαρέμφατο; Πώς θα μεταφραστεί; Πρόκειται για δυνητική Ευκτική. Δεν θα μπορούσε να είναι δυνητικό το απαρέμφατο γιατί δυνητικό είναι μόνο το ειδικό ενώ εδώ το *εἴπειν* είναι τελικό.

ἔδοξαν εἶναι: Το *δοκῶ* μεταφράζεται ως εξής: κάνουμε τη δοτική προσωπική που το συνοδεύει ονομαστική και:

- εάν το απαρέμφατο είναι ειδικό, βάζουμε την ονομαστική αυτή υποκείμενο στο «νομίζω,-εις, -ει» κ.λ.π. (ή στο «θεωρώ» ή στο «έχω την εντύπωση» ή στο «πιστεύω»)

- εάν το απαρέμφατο είναι τελικό βάζουμε την ονομαστική αυτή υποκείμενο στο «αποφασίζω, -εις» κ.λ.π.

- εάν δεν υπάρχει δοτική προσωπική μεταφράζουμε το *δοκῶ* ως «φαίνομαι, θεωρούμαι, δίνω την εντύπωση ότι» (όπως στο κείμενό μας)

Ὅθεν: Το αναφορικό επίρρημα *ὅθεν* στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου εισάγει κύρια πρόταση όταν δεν ακολουθεί άλλη κύρια όπως εδώ.

μάλιστα: Ο υπερθετικός βαθμός του επιρρήματος *μάλα* (συγκριτικός *μᾶλλον*, υπερθετικός *μάλιστα*) είναι επιρρηματικός προσδιορισμός του ποσού. Χρησιμοποιείται:

- απόλυτα: *μάλιστα* = πάρα πολύ, κυρίως, περισσότερο από κάθε άλλον και *μάλιστα* = βεβαιότατα, *ἐν τοῖς μάλιστα* = περισσότερο από τον καθένα.
- με αριθμητικά και λέξεις που δείχνουν ποσό ή μέγεθος και σημαίνει περίπου, όπως στη φράση *ἡμισυ μάλιστα* = το μισό περίπου
- συνοδεύοντας άλλο επίθετο ή επίρρημα υπερθετικού βαθμού επιτείνοντας τη σημασία του.

ἄν τις γνοίῃ τὴν ἐπιμέλειαν, ὅσῃν ἔχει δύναμιν: Πρόκειται για πρόληψη υποκειμένου, αντί του *γνοίῃ ἄν τις ὅσῃν δύναμιν ἔχει ἢ ἐπιμέλεια*. Το υποκείμενο δηλαδή της δευτερεύουσας πρότασης τίθεται πριν από αυτήν και εμφανίζεται ως αντικείμενο στην κύρια, ενώ κανονικά αντικείμενο έπρεπε να είναι η δευτερεύουσα πρόταση. Στην μετάφραση μπορούμε να απλοποιήσουμε τη σύνταξη ή και να διατηρήσουμε την πρόληψη καθώς είναι συνηθισμένη και στα νέα ελληνικά.

τότε και τότε: Εδώ σημαίνει «τότε». Όταν όμως το *τότε* τονίζεται στη λήγουσα (*τοτέ*) σημαίνει «άλλοτε». Το ίδιο συμβαίνει και με το *ὅτε* όταν τονιστεί στη λήγουσα (στην περίπτωση αυτή δεν εισάγει χρονική πρόταση).

Σχετικά με το απαρέμφατο

Η μετάφραση των απαρεμφάτων

- Το ειδικό απαρέμφατο μεταφράζεται με: «ότι» ή «πως» + Οριστική .
- Το τελικό απαρέμφατο μεταφράζεται με: «να» + Υποτακτική

Προσοχή! Τα απαρέμφατα έναρθρα ή άναρθρα, ειδικά ή τελικά εκτός από τις παραπάνω μεταφράσεις, μπορούν επίσης να αποδοθούν με αφηρημένο ουσιαστικό το οποίο προέρχεται από τη μετάφραση του απαρεμφάτου.

- Το απαρέμφατο της αναφοράς μεταφράζεται με την προσθήκη των λέξεων: «στο να» ή «ως προς το να».
- Το απαρέμφατο του σκοπού ή του αποτελέσματος μεταφράζεται με την προσθήκη των φράσεων: «για να» ή «με σκοπό να» ή «ώστε να».
- Το δυνητικό απαρέμφατο ισοδυναμεί άλλοτε με δυνητική Οριστική και άλλοτε με δυνητική Ευκτική και αποδίδεται ανάλογα με τα συμφραζόμενα ως δυνητική Οριστική και άλλοτε ως δυνητική Ευκτική.

Ε. ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Άσκηση γραμματικής

Να γράψετε το πρόσωπο που σας ζητείται, στον Ενεστώτα της Οριστικής, Υποτακτικής, Ευκτικής και Προστακτικής των παρακάτω ρημάτων:

Ρήματα	πρόσωπο	Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική
ζεύγνυμι	β' ενικό				
ὄμνυμι	γ' ενικό				
ῥήγνυμι	α' πληθ.				
ἀπόλλυμι	β' πληθ.				
μείγνυμι	γ' πληθ.				
πίμπλαμαι	γ' ενικό				
πετάννυμαι	β' ενικό				
ἀπόλλυμαι	β' πληθ.				
ἐμπίπραμαι	α' πληθ.				
πήγνυμαι	γ' πληθ.				

Άσκηση συντακτικού

Να προσδιοριστεί η συντακτική θέση των παρεμφάτων:

1. *Τὸ σιγᾶν κρείττον ἐστὶ τοῦ λαλεῖν.*
2. *Τοῦτό ἐστι τὸ μέγα δύνασθαι.*
3. *Τοῦτό φημι εἶναι σωφροσύνην, τὸ γινώσκειν ἑαυτόν.*
4. *Τοῦτό ἐστι τὸ ἀδικεῖν, τὸ ζητεῖν πλέον τῶν ἄλλων ἔχειν.*
5. *Ὅμοίως αἰσχρόν ἐστὶ μηδένα φίλον ἔχειν καὶ πολλοὺς ἐτέρους μεταλλάττειν.*
6. *Δοκεῖ δέ μοι τῆς πενίας τῆς ἐμῆς τὸ μέγεθος ὁ κατήγορος ἂν ἐπιδείξαι σαφέστατα μόνος ἀνθρώπων.*
7. *Τὸ λακωνίζειν πολὺ μᾶλλον ἐστὶ φιλοσοφεῖν ἢ φιλογυμναστεῖν.*
8. *Ὅσους δ' αἰχμαλώτους ἔλαβε, ἐς Μακεδονίαν ἀπέπεμψε ἐργάζεσθαι ἐν πέδαις δήσας.*
9. *Εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.*
10. *Φοβερώτατον τοῖς πολεμίοις ἦν ὄραν.*
11. *Θεοὶ πολῖται, μὴ με δουλείας τυχεῖν.*
12. *Οἱ μάλιστα εὐδοκιμοῦντες ἔδοζάν μοι ὀλίγου δεῖν τοῦ πλείστου ἐνδεεῖς εἶναι.*
13. *Αἰρεθέντες ἐφ' ᾧτε συγγράψαι νόμους τούτους ἀεὶ ἔμελλον συγγράφειν.*
14. *Τάδε ποιοῦντες δυοῖν ἀγαθοῖν οὐ στερήσομεν τὴν Σικελίαν, Ἀθηναίων τε ἀπαλλαγῆναι καὶ οἰκείου πολέμου.*

Χριστίνα Σεμερτζίδου

**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Διδάσκουσα: Καθηγήτρια Ελένη Χουλιαρά - Ράϊου.
«Αρχαία Ελληνική Γλώσσα - Θεματογραφία II. Αρχαία Ελληνική Γλώσσα 11». Έκδοση: 1.0.
Ιωάννινα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://ecourse.uoi.gr/course/view.php?id=1494>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

- Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά Δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση – Όχι Παράγωγα Έργα, Διεθνής Έκδοση 4.0 [1] ή μεταγενέστερη.

[1] <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>.

Ως Μη Εμπορική ορίζεται η χρήση:

που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο.

που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο.

που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο.

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.